

Гбур Зоряна Володимирівна
доктор наук з державного управління,
професор, ректор,
Заклад вищої освіти «Університет трансформації майбутнього»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4536-2438>

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-439-2-51>

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ СЬОГОДЕННЯ

В умовах сучасних політичних і соціально-економічних викликів, які постають перед Україною, особливої уваги набуває питання реформи системи місцевого самоврядування. Одним із ключових елементів цієї реформи є децентралізація – процес, який передбачає передачу значних повноважень та ресурсів від центральної влади на місце. Децентралізація є важливою передумовою для забезпечення більшої ефективності, прозорості та підзвітності місцевих органів влади, а також для створення умов, які дозволять громадам краще розпоряджатися власними ресурсами, задовольняти потреби населення і зміцнювати місцеву економіку.

Здійснення реформи децентралізації в Україні відбувається в контексті численних викликів, пов'язаних із реформуванням інституційних структур, модернізацією законодавчої бази та побудовою системи управління, що відповідає європейським стандартам. Водночас децентралізація є не тільки інструментом розподілу повноважень, але і способом підвищення спроможності громад відповідати на локальні потреби та сприяти інтеграції держави до європейської спільноти.

Аналіз останніх досліджень щодо децентралізації в Україні підкреслює важливість цього процесу у реформуванні системи місцевого самоврядування. Як зазначає І. Юркевич, децентралізація створює значні можливості для місцевого самоврядування, забезпечуючи йому більшу автономію в управлінні місцевими справами. Це, зі свого боку, підвищує роль громадян у процесах

прийняття рішень і реалізації соціально-економічного розвитку. У цьому контексті важливо детально вивчити послуги, які надаються органами місцевого самоврядування, їх класифікацію та механізми забезпечення, що повинні функціонувати ефективно на всіх рівнях управління. Однак, як зазначається, будь-які зміни завжди супроводжуються певними проблемами та ризиками, які необхідно подолати для досягнення бажаних результатів. Попри труднощі, як підкреслює автор, децентралізація в Україні спрямована на створення нової демократичної моделі управління, що передбачає збільшення повноважень територіальних громад. Це сприятиме зміцненню демократії в Україні та формуванню громадянського суспільства [1, с. 103]. Водночас Л. Пронько, Т. Колесник та М. Гуцол зазначають, що реформа децентралізації в Україні значно зміцнила фінансову незалежність та адміністративні можливості об'єднаних територіальних громад. Збільшення надходжень від місцевих податків і покращення адміністрування фінансів дозволили громадам ефективніше реалізовувати свої проєкти та програми. Децентралізація також сприяла зростанню соціальної згуртованості та інтеграції, що є надзвичайно важливим в умовах війни. Водночас автори визначають низку проблем, які уповільнюють розвиток об'єднаних територіальних громад, серед яких – фінансова нестабільність через непередбачувані економічні зміни, нерівномірний розвиток різних регіонів та громад, а також недостатній рівень кваліфікації місцевих адміністрацій [2]. Крім того, Є. Мінакова зазначає, що розширення впливу, ресурсів і повноважень органів місцевого самоврядування вимагає балансування цих процесів на демократичних принципах. Підзвітність та контроль стають важливими аспектами в контексті посилення відповідальності органів місцевої влади, що є результатом децентралізації. Підзвітність не обмежується лише обов'язком періодичного звітування органів місцевого самоврядування або посадових осіб, а є системою взаємодії між підзвітними та уповноваженими суб'єктами, що сприяє досягненню прозорості та демократичності. Підконтрольність означає, що діяльність певного органу підлягає контролю з боку державних органів, громадянського суспільства та внутрішніх контролюючих

суб'єктів [3, с. 36]. Л. Горохова та В. Заглада відзначають, що децентралізація сприяла розвитку громадянського суспільства, підвищенню участі мешканців громад у демократичних процесах та підвищенню відповідальності місцевих органів влади. Вони також вказують на переваги ефективного розподілу бюджетних ресурсів та покращення якості послуг для громадян. Однак серед недоліків реформи є зниження координації у виконанні делегованих повноважень, а також відсутність ресурсів для їх належного виконання. Для ефективного завершення реформи автори вважають необхідним удосконалення законодавчої бази та внесення змін до Конституції [4, с. 56].

Децентралізація, як ключова реформа в Україні, є важливим кроком до створення ефективної системи місцевого самоврядування, що відповідає вимогам демократичного суспільства та європейських стандартів. Цей процес передбачає передачу значної частини повноважень, фінансових ресурсів і відповідальності з центрального уряду на місцеві органи влади, що дозволяє громадам самостійно вирішувати проблеми, пов'язані із соціально-економічним розвитком, і краще відповідати на потреби громадян.

Так, метою реформи децентралізації є створення дієвого місцевого самоврядування та ефективної територіальної організації влади, що сприятиме забезпеченню комфортного середовища для життя громадян, наданню якісних та доступних публічних послуг, розвитку механізмів прямої демократії, а також узгодженню інтересів держави та місцевих громад. Реформа зобов'язує органи місцевого самоврядування нести відповідальність перед громадянами за результативність своєї діяльності, а перед державою – за дотримання законності [5].

В Україні процес децентралізації розпочався у 2014 році, коли було затверджено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [6]. Цей документ визначив основні напрями та принципи реформи, спрямованої на передачу повноважень та ресурсів від центральної влади до місцевих громад. Він став першим стратегічним кроком до створення більш самостійного, відповідального й ефективного місцевого управління, що відповідає потребам громадян. Основні

завдання реформи децентралізації в Україні, що визначені в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, зосереджені на кількох ключових напрямках [6]:

1. Забезпечення доступності та якості публічних послуг. Реформа спрямована на покращення доступу до публічних послуг для всіх громадян та забезпечення їх високої якості. Це включає надання адміністративних, соціальних, освітніх, медичних та інших послуг, що задовольняють місцеві потреби та є максимально наближеними до людей.

2. Досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади. Концепція визначає необхідність чіткого розмежування функцій та обов'язків між органами різних рівнів, щоб уникнути дублювання повноважень і забезпечити ефективну співпрацю між ними.

3. Визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з метою забезпечення доступності та належної якості публічних послуг, що надаються такими органами. Це завдання передбачає формування нових адміністративно-територіальних одиниць, що відповідають сучасним вимогам і забезпечують доступність послуг для мешканців на основі економічної спроможності громад.

4. Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. Для ефективного функціонування органів місцевого самоврядування необхідно забезпечити їх матеріально-фінансову базу. Це означає надання громадам прав на управління власними ресурсами та можливість залучення фінансування для реалізації своїх завдань, зокрема через місцеві податки та збори.

Децентралізація стимулює економічний розвиток регіонів шляхом залучення інвестицій та розвитку підприємництва. Водночас реформа вимагає систематичної підтримки, координації та підвищення кваліфікації кадрів для досягнення стабільності та ефективності. Успішне впровадження децентралізації є важливим

кроком на шляху до модернізації управлінської системи України та її інтеграції до європейських стандартів.

Список використаної літератури:

1. Юркевич І. Децентралізація та реформування місцевого самоврядування в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 3. С. 100–104.
2. Пронько Л., Колесник Т., Гуцол М. Вплив децентралізації на ефективність управління в об'єднаних територіальних громадах України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4441>
3. Мінакова Є.В. Підзвітність та підконтрольність органів місцевого самоврядування в умовах реформи децентралізації влади. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 33–37.
4. Горохова Л.В., Заглада В.М. Реформування місцевого самоврядування в Україні. *Регіональні студії*. 2023. № 33. С. 51–57.
5. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi>
6. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text>